

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MG m.fl. ./ riksåklagaren ang. underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt

(Svea hovrätts dom den 29 februari 2016 i mål nr B 11137-15)

Högsta domstolen har förelagt mig att inkomma med svarsskrivelse.

Jag vill anföra följande i frågan om prövningstillstånd.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag motsätter mig inte att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

Åtalet

En person, som inte är aktuell i målet i Högsta domstolen, har dömts för grov våldtäkt för att han den 14-15 augusti 2015 tillsammans och i samförstånd med andra gärningsmän¹ med våld och hot om våld tvingat målsäganden till samlag. Den dömde hade därvid kastat ner målsäganden på golvet, genomfört samlag samtidigt som någon suttit på hennes huvud. Den tilltalade hade täckt över hennes ansikte samt tilldelat henne slag i ansiktet och tillsammans med andra gärningsmän på olika sätt hållit fast henne. Fasthållandet och övertäckandet av ansiktet har skett samtidigt som andra har genomfört samlag och annan sexuell handling, jämförbar med samlag, med målsäganden. Brottet bedömdes som grovt eftersom fler än en förgrep sig på målsäganden och deltog i övergreppet samt då gärningsmännen visat särskild hänsynslöshet och råhet genom det våld målsäganden utsattes för.

MG, FK, TK och SM åtalades för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt för att de, som var närvarande när den grova våldtäkten begicks mot målsäganden, uppsåtligen underlätit att i tid anmäla eller på annat sätt avslöja ett brott som är under färde.

MG åtalades i första hand för grov våldtäkt, vilket åtal ogillades. De övriga tre hade inledningsvis åtalats för grov våldtäkt, men åklagaren lade ner de åtalen på grund av bristande bevisning. Sedan de tilltalade yrkat frikännande dom ogillades åtalen för grov våldtäkt.

¹ Minst tre män enligt tingsrätten och hovrätten.

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde de tilltalade i enlighet med åtalet för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt och bestämde påföljden för dem till fängelse i tio månader.

I skulddelen anförde tingsrätten följande.

Att *i tid* anmäla kan inte förstås på annat sätt än att anmälan måste ske medan det fortfarande är någon mening med det och att det måste ske ganska snart. Den ålderdomliga dativkonstruktionen *å färde* betyder att något försiggår, alltså att skeendet inte avslutats.

I detta fall förövades ju en grov våldtäkt och alla tilltalade var vid något tillfälle närvarande i lägenheten samtidigt som målsäganden var kvar. Inga andra personer har kommit till lägenheten under kvällen. Våldtäkten i köket var både fullbordad och avslutad i och med att SA ingrep. Dessförinnan hade dock FK, SA och SM enligt SAs utsaga tittat in i köket och sett vad som höll på att hända med målsäganden. TK som motsatte sig att målsäganden skulle lämna köket såg uppenbarligen också vad som hände. Till detta kommer SAs iakttagelse av MG i köket samt uppgifterna om att alla tilltalade utom SI funnits där. Alla dessa fem har sålunda tydligen sett vad som hände.

Det kan också läggas till att dessa tilltalade med hänsyn till målsägandens höga skrik, lägenhetens lilla yta och dess lyhörddhet omöjligen kan ha undgått att höra vad som skedde, även om musiken tidvis spelats högt. Ända fram till det att målsäganden lyckades fly, har våldtäkten pågått och inte avslutats. Om flyktförsöket misslyckats så hade även våldtäkten fortsatt. Det är även märkligt att de tilltalade inte ens velat vidgå att de förstått vad som hänt när de lämnat lägenheten eller dagen därpå, vilket knappast stärker deras trovärdighet.

Det är alltså ställt utom rimligt tvivel att TK, FK, MG, SA och SM förstått att en grov våldtäkt pågick men underlåtit att i tid anmäla eller avslöja detta. Även om de inte behärskade svenska språket särskilt väl så hade de kunnat till exempel påkalla grannars uppmärksamhet eller allra helst kontaktat polisen. Nu gjorde de över huvud taget ingenting, inte så mycket som en ansats att försöka avslöja brottet. Det hade de kunnat göra utan fara för sig själva och denna plikt ålåg dem från våldtäktens början i köket till dess att målsäganden hoppade ut från lägenheten. Dessa fem tilltalade skall enligt åtalen dömas för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt.

I påföljdsdelen ansåg tingsrätten att straffvärdet, som motsvarade fängelse i tio månader, i förening med brottets art gör att annan påföljd än fängelse inte bör komma i fråga samt att straffets längd ska motsvara straffvärdet för samtliga dömda för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt.

Hovrättens dom

Sedan de tilltalade överklagat tingsrättens dom till hovrätten ändrade hovrätten tingsrättens dom endast på så sätt att påföljden bestämdes till fängelse i åtta månader för samtliga fyra tilltalade.

Hovrätten anförde följande i skuldfrågan.

Försvararna har invänt att det skulle strida mot förbudet att inte behöva belasta sig själv, som framgår av bl.a. artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, att fullgöra den anmälningsskyldighet som följer av bestämmelsen i 23 kap. 6 § brottsbalken, om man varit misstänkt för det brott som underlåtenheten avser. Förbudet innebär att den som är misstänkt för brott inte ska behöva bidra till utredningen eller bevisningen i målet genom att göra medgivanden eller tillhandahålla belastande material. Detta är en princip som anses ingå i begreppet ”rättvis rättegång” (se Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis [5:e uppl., 2015, Zeteo] kommentaren till artikel 6 i Europakonventionen).

Utgångspunkten vid bedömningen är emellertid att det har meddelats frikännande domar som har vunnit laga kraft mot de tilltalade som omfattas av åtalerna i den här delen och att de alltså är frikända från ansvar för grov våldtäkt. Med den utgångspunkten kan det enligt hovrättens mening inte stå i strid med rätten att inte belasta sig själv att det i målet förs talan om ansvar för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt gentemot de tilltalade som frikänts från detta brott.

Det kan i sammanhanget också påpekas att bestämmelsen i 23 kap. 6 § brottsbalken är avsedd att vara en reservbestämmelse i fall där någon som misstänks för brott eller medverkan därtill inte kan överbevisas om mera än att på förhand ha känt till brottet (se Berggren m.fl., Brottsbalken En kommentar [1 juli 2015, Zeteo], kommentaren till 23 kap. 6 §).

Hovrätten instämmer i övrigt i den bedömning som tingsrätten har gjort i skuldfrågan. Därutöver kan nämnas att även de textmeddelanden (sms) som TK och SA skickat med sina telefoner kort tid efter händelsen ger stöd för att de varit medvetna om vad som förevarit i lägenheten vid gärningstillfället.

I påföljdsdelen anförde hovrätten bl.a. följande.

Det konkreta straffvärdet för det brott som underlåtenheten avser är som tidigare nämnts fängelse i fem år. Det går inte att närmare klarlägga hur länge brottet pågick. Trots det står det klart att det handlar om ett utdraget händelseförlopp där målsäganden utsatts för en mycket hänsynslös och kränkande behandling och att hon för att undkomma varit tvungen att kasta sig ut genom ett fönster, efter att hon dessförinnan med våld hindrats från att ta sig ut genom dörren. Om hon inte hade lyckats fly skulle risken för fortsatta övergrepp ha varit uppenbar. Det ligger i öppen dag att de tilltalade varit medvetna om hennes belägenhet. Straffvärdet för underlåtenhetsbrottet är på grund av det anförda högt. Hovrätten anser dock vid en helhetsbedömning att straffvärdet, med beaktande främst av den tillgängliga straffskalan, är något

lägre än vad tingsrätten kommit fram till. Enligt hovrättens mening motsvarar straffvärdet fängelse i åtta månader.

/.../

I den praxis som finns om tillämpningen av bestämmelsen i 23 kap. 6 § brottsbalken synes domstolarna ha utgått ifrån att brott av detta slag är av sådan art att en särbehandling ska ske i påföljdshänseende. Detta är inte självklart eftersom det finns viss anledning att generellt betrakta en underlåtenhet som mindre straffvärd än en handling (se Asp m.fl., Kriminalrättens grunder, 2 uppl. 2013 s. 105). Enligt hovrättens mening finns det dock goda skäl för den ordning som utvecklats i underrättspraxis, bl.a. med hänsyn till risken för de mycket allvarliga konsekvenser underlåtenheten kan få, eftersom den aktuella bestämmelsen är kopplad till ett antal av de allra grövsta brottstyperna. För att en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja sådana grova brott ska vara effektiv krävs också att den som underlåter att göra anmälan kan räkna med en påföljd som inte framstår som bagatellartad i jämförelse med en påföljd som huvudgärningsmannen får (RH 1997:1 s. 34). Mot denna bakgrund och i avsaknad av något vägledande avgörande från Högsta domstolen, instämmer hovrätten i tingsrättens bedömning att underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt är ett brott av sådan art att påföljden bör bestämmas till fängelse. Vid bestämmande av fängelsestraffets längd saknas skäl att avvika från brottets straffvärde.

Överklagandet

De tilltalade har överklagat hovrättens dom och i första hand yrkat att åtalet för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt ska ogillas. FK har i andra hand yrkat att påföljden bestäms till villkorlig dom i förening med samhällstjänst. TK har i andra hand yrkat straffflintring.

MG har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Han har inte känt till det påstådda brottet i fråga och har därför inte kunnat göra någon anmälan till polisen. Eftersom han också blivit frikänd från åtalet för grov våldtäkt har han inte heller någon skyldighet att göra en anmälan till polisen. Det står i strid med rätten att inte belasta sig själv att det i målet förs talan om ansvar för underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt gentemot tilltalad som frikänts från detta brott.

FK har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Han förstod inte att målsäganden var på väg att bli utsatt för ett brott. Vidare, hur skulle han kunna göra sig förstådd om han ringt polisen, då han inte talar någon svenska eller engelska. Han hade inte ens en mobiltelefon med sig. Det fanns också en uppenbar risk för att han själv skulle bli misstänkt för brott som gärningsman, medgärningsman eller för medhjälp. När han några dagar senare självmant gick till polisen för att medverka i utredningen blev han sedan gripen, delgiven misstanke om grov våldtäkt, anhållen och åtalad för grov våldtäkt.

TK har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Han kände inte till att det pågick en våldtäkt i köket. Han var berusad och kunde därför inte dra några korrekta slutsatser över händelseförloppet. Vidare hade han nyligen kommit till Sverige och kunde därför inte svenska. Möjligheterna att larma polis eller på andra sätt avslöja ett pågående brott begränsas därför. Han är också obekant med den svenska kulturen; i den eritreanska strafflagen finns knappast brottet underlåtenhet att avslöja brott. Han hade inte någon skyldighet att avslöja brottet eftersom det skulle strida mot art. 6.1 i Europakonventionen där det stadgas att det inte finns någon skyldighet att ange sig själv eller på andra sätt bidra till utredningen eller bevisningen i målet. Han greps, anhölls och häktades för huvudbrottet.

SM har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Han befann sig inte i köket vid något tillfälle och uppfattade inte att målsäganden utsattes för en brottslig gärning. Den tid som en person har att agera på är vidare väldigt begränsad, eftersom brottet inte ska ha fullbordats. SM kunde inte kommunicera vare sig på svenska eller på engelska, endast på tigrinja. Han har inte haft någon skyldighet att avslöja brottet eftersom ett sådant avslöjande inte är förenligt med rätten att inte belasta sig själv i art. 6.1 i Europakonventionen. Han misstänktes och åtalades ursprungligen för huvudbrottet, grov våldtäkt. En person som begår en grov våldtäkt kan inte samtidigt straffas för att han inte anger sig själv såsom gärningsman.

De tilltalade har som skäl för prövningstillstånd anfört att det vore av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar målet. Därvid har pekats på att det råder oklarhet kring hur rekvisiten ”å färde” respektive ”utan fara för sig själv” ska tolkas. I det sammanhanget har bl.a. pekats på vilken betydelse personliga omständigheter, såsom berusning, språkförbistring och kulturella skillnader, ska ha. Vidare bör frågan om hur straffansvaret för underlåtenhet att avslöja brott i 23 kap. 6 § brottsbalken förhåller sig till rätten att inte belasta sig själv i art. 6.1 i Europakonventionen. Vidare råder oklarhet kring brottets straff- och artvärde. MG har också anfört att det föreligger synnerliga skäl för en prövning i Högsta domstolen.

Skälen för min inställning

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Peter Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Målet gäller tillämpning och tolkning av bestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott i 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken. Enligt denna bestämmelse – i dess lydelse före den 1 juli 2016 – ska den som underlåter att i tid anmäla eller eljest avslöja brott som är å färde, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för underlåtenhet att avslöja brottet enligt vad som är stadgat för den som allenast i mindre mån medverkat till sådant brott; dock må ej i något fall dömas till svårare straff än fängelse i två år. I samma bestämmelse anges att i de fall då det är särskilt föreskrivet ska för underlåtenhet att avslöja brott ansvar ådömas också den som ej insett men bort inse att brottet var å färde. För underlåtenhet att avslöja brott ska, enligt tredje stycket i samma paragraf, inte dömas om inte den gärning som var å färde så fortskridit att straff kan följa därå.

Underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt är straffbelagt sedan den 1 juli 1998, se 6 kap. 15 § brottsbalken² (prop. 1997/98:55).

Den 1 juli 2016 trädde en ny lydelse av 23 kap. 6 § i kraft i samband med att straffansvar för underlåtenhet att förhindra brott inom ramen för en sammanslutning infördes i paragrafen (SFS 2016:508, prop. 2015/16:113, bet. 2015/16:JuU16). De ändringar som gäller underlåtenhet att avslöja brott anges i förarbetena dock vara av främst redaktionell karaktär, bortsett från att undantaget för fall där avslöjandet kan ske utan fara utvidgats till att omfatta också fara för andra personer än den handlande eller någon honom eller henne närstående (a. prop. s. 96 f.).

Högsta domstolen har inte sedan NJA 1932 s. 180 uttalat sig om bestämmelsen (i äldre lydelse, 3 kap. 8 § strafflagen). I målet dömdes en man som ursprungligen åtalats som gärningsman för skadegörelse för att han underlåtit att avslöja skadegörelse. En annan person dömdes som gärningsman för huvudbrottet för att ha öppnat två dammportar vilket medförde att en översvämning skadade viss egendom. Mannen som dömdes för underlåtenhet att avslöja brottet hade enligt Högsta domstolen kunnat avvärja faran genom ett avslöjande. Skadan hade vid det tillfället ännu inte uppkommit.

Ett par refererat hovrättsavgörande finns: RH 1997: 1 (Kodefallet) där en person dömdes för underlåtenhet att avslöja grov misshandel och RH 1999:86 där en person friades från underlåtenhet att avslöja mord eftersom det inte kunde anses styrkt att offret ännu levde när den tilltalade befann sig på platsen.

Rekvisitet ”brott som är å färde” har inneburit vissa tolkningsproblem. Eftersom skyldigheten att anmäla eller avslöja brott syftar till att avvärja ett brott och inte till att ett redan begånget brott utreds och lagförs har framförts att

² Före den 1 april 2005 fanns bestämmelsen i 6 kap. 12 § brottsbalken.

med brott som är ”å färde” avses i första hand brott som inte är fullbordade. I RH 1997:1 (Kodefallet) anges det straffbara området begränsas av att det aktuella brottet inte får vara fullbordat. Det har dock framförts att rekvisitet också omfattar brott som fullbordats och som är perdurerande (ännu icke avslutade eftersom ett visst tillstånd upprätthålls). (Se bl.a. Nils-Olov Berggren m.fl. Brottsbalken. En kommentar, BrB 23:6 s. 2 f.; Madeleine Leijonhufvud m.fl., Straffansvar, 9 uppl. s. 57 och Petter Asp m.fl., Kriminalrättsens grunder, 2 uppl. s. 121 f.). Enligt Utredningen om skärpta straffrättsliga åtgärder mot organiserad brottslighet måste ett brott anses vara å färde så länge det brottsliga tillståndet upprätthålls, varför kravet på att gärningen ska vara å färde anses uppfyllt såväl om gärningen är förestående som om den är pågående (SOU 2014:63 s. 158). I den lydelse av 23 kap. 6 § som trädde i kraft den 1 juli 2016 har rekvisitet ” brott som är å färde” ersatts av ”ett förestående eller pågående brott”. Ersättningen får ses som ett förtydligande att brott som fullbordats men inte avslutats också omfattas av underlåtenhetsansvaret. Detta ligger ju också i linje med syftet med bestämmelsen, att avvärja, hindra, brottsliga gärningar.

Att anmäla det förestående eller pågående brottet för polisen är den åtgärd som i första hand bör komma i fråga för att undgå straffansvar. Avslöjande kan dock även ske på annat sätt, t.ex. genom meddelande till den som hotas av brottet eller genom ett tips till media (NJA II 1948 s. 221, Berggren m.fl. a.a. BrB 23:6 s. 2; Asp m.fl., a.a., s. 122 och SOU 1996:185 s. 454). En frågeställning som har varit föremål för olika uppfattningar är vilka krav som ska ställas på kausalitet mellan den påbjudna handlingen och möjligheten att förhindra att brottet fullbordas (eller fortgår), dvs. om en anmälan eller ett avslöjande hade kunnat stoppa brottsutvecklingen. Strahl har hävdats att ansvar förutsätter att underlåtenheten är en betingelse för effekten, dvs. att det uppställs krav på att den underlåtna handlingen skulle ha lett till att brottet inte fullbordades (Ivar Strahl, Allmän straffrätt i vad angår brotten, 1976, s. 339). I RH 1997:1 (Kodefallet) dömdes en person för underlåtenhet att avslöja grov misshandel med motiveringen att fall där det är tveksamt om ett avslöjande kan få någon verkan eller ej inte bör undantas från bestraffning. Resonemanget i RH 1997:1 kritiserades av Straffansvarsutredningen som ansåg det vara att ställa alltför höga krav på den vars handlingsskyldighet har ifrågasatts att kräva ett ingripande redan när det inte är uteslutet att den straffbelagda gärningen skulle ha avvärjts. Enligt utredningen framgår ett krav på absolut kausalitet indirekt genom att det i bestämmelsen föreskrivs att avslöjandet ska göras i tid (SOU 1996:185 s. 322 f.). Straffansvarsutredningens förslag, att det för straffansvar ska krävas att den straffbelagda gärningen helt eller delvis hade kunnat förhindras genom den handlingspliktiga agerande, genomfördes inte, bl.a. med motiveringen att ett sådant krav kan leda till bevisvärigheter samt det inte bör ankomma på den handlingspliktiga att avgöra om åtgärderna skulle ha kunnat vara verkningsfulla eller inte (prop. 2000/01:85 s. 17 ff.). Utredningen om skärpta straffrättsliga åtgärder mot organiserad brottslighet framhåller att gällande rätt numera måste anses innebära att det inte krävs mer

än att det inte står klart att ett avslöjande skulle ha varit verkningslöst eller att det inte kan uteslutas att ett avslöjande av ett pågående brott skulle ha haft verkan (SOU 2014:63 s. 174, se också prop. 2000/01:85 s. 17 ff. och SOU 2011:16 s. 30 ff.) Enligt Asp m.fl. behöver inte styrkas att underlåtenheten varit orsak till att fullbordat brott kommit till stånd; om ett avslöjande skulle vara helt verkningslöst måste ansvar emellertid vara uteslutet (Asp m.fl., a.a., s. 122, jfr prop. 2000/01:85 s. 18 f.).

Ett avslöjande måste kunna ske utan fara för den avslöjande själv för att straffbarhet för underlåtenhet att avslöja brottet ska kunna aktualiseras. Undantaget omfattar bl.a. fall där någon genom angivelsen skulle utsätta sig för risken att själv bli åtalad för medverkan till brottet eller riskera repressalier av de skyldiga eller av andra (NJA II 1948 s. 221, Berggren m.fl., a.a. BrB 23:6 s. 3 och Asp m.fl., a.a., s. 118 och s. 121, jfr t.ex. Malmö tingsrätts dom den 3 juli 2009 i mål B 1166-08). Enligt min bedömning är inte helt klart hur rekvisitet ska tolkas i ett fall som detta, när de tilltalade läggs till last att de underlåtit att avslöja en grov våldtäkt, vilken de ursprungligen misstänkts och sedermera åtalats för.

I målet har också aktualiserats frågan om en tillämpning av bestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott i ett fall som det förevarande, där personer straffas för underlåtenhet att avslöja brott som de själva kan misstänkas vara delaktiga i, kan stå i strid med rätten till en rättvis rättegång i art. 6.1 i Europakonventionen. Principen om att den som är misstänkt för brott inte ska behöva bidra till utredningen eller bevisningen i målet genom att göra medgivanden eller tillhandahålla för denne belastande material – rätten att inte belasta sig själv, skyddet mot självkriminalisering – anses ingå i begreppet rättvis rättegång. Det är åklagaren som ska bevisa den tilltalades skuld, och den tilltalade har rätt att inte uttala sig alls. (Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 5 uppl.s. 299 f.). Rätten att inte behöva belasta sig själv anses dock inte inträda förrän den enskilde i någon mening kan anses anklagad för ett brott, dvs. i allmänhet när någon delges misstanke om brott. Vid tidpunkten för det underlåtna avslöjandet var de tilltalade i detta mål ännu inte anklagade för något brott. Inte heller har de tilltalades underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt använts emot dem i den efterföljande rättegången vid prövningen av åtalet för grov våldtäkt (jfr prop. 2002/03:106 s. 180, SOU 2015:49 s. 379 ff. och NJA 2015 s. 811).

I såväl förarbeten som doktrin har framförts att bestämmelsen om straffansvar för underlåtenhet att avslöja brott är av betydelse främst som en reservbestämmelse i de fall en person misstänks för ett brott eller medverkan därtill, men det inte går att bevisa mer än att personen (i förväg) har känt till brottet och förhållit sig passiv när själva brottet begicks (se NJA II 1948 s. 220; SOU 1944:69 s. 217; SOU 1996:185 s. 454; SOU 2011:16 s. 30; SOU 2014:63 s. 157; Berggren m.fl., a.a. BrB 23:6 s. 1 och Leijonhufvud m.fl., a.a. s. 57. Se

bl.a. Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 5 september 2016 i mål B 1625-16).

Mot bakgrund av bestämmelsens betydelse som reservbestämmelse vore enligt min uppfattning av värde för rättstillämpningen att Högsta domstolen ger vägledande uttalanden när det gäller framför allt hur rekvisitet "fara för honom själv" ("fara för den handlande") ska tolkas när en person misstänks och eventuellt också i första hand åtalats för det brott som det underlåtna avslöjandet avser. Av intresse för rättstillämpningen vore också att få belyst om bestämmelsen i ett fall som det förevarande är förenlig med rätten till en rättvis rättegång och rätten att inte belasta sig själv enligt art. 6.1. i Europakonventionen. Vidare vore av värde med Högsta domstolens uttalanden när det gäller vilka krav som ska ställas på kausalitet mellan de åtgärder som borde och kunde ha vidtagits och möjligheten att förhindra att brottet fullbordades alternativt fortgick. Den nya lydelsen av bestämmelsen torde i och för sig inte utgöra något hinder för att få dessa frågor belysta.

Slutligen kan vara av intresse Högsta domstolens syn på vilket artvärde underlåtenhet att avslöja grov våldtäkt bör ha. I RH 1997:1 ansåg hovrätten att påföljden med hänsyn till brottets art skulle bestämmas till fängelse. Hovrätten anförde att för att kriminaliseringen av underlåtenhet att avslöja grova brott ska vara effektiv som påtryckningsmedel från det allmännas sida krävs att den som underlåter att göra anmälan kan räkna med en påföljd som inte framstår som bagatellartad i jämförelse med den påföljd som huvudgärningsmannen får.

Straffbestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott tillämpas emellertid mycket sällan, vilket delvis kan bero på att tillämpningsområdet framstår som tämligen snävt och att bestämmelsen kan uppfattas som svårtillämpad. Behovet av vägledande avgöranden kan därför inte sägas vara påtagligt. Å andra sidan är våldtäkter av det slag som aktualiseras i målet inte sällsynt förekommande. Med hänsyn till bestämmelsens betydelse som reservbestämmelse samt de bevisproblem som ofta aktualiseras i sexualbrottsmål vore av värde med klarlägganden kring bestämmelsens tillämpning i situationer som denna.

Emot en prövning i Högsta domstolen talar att målet innehåller flera bevisfrågor. De tilltalade har uppgett bl.a. att de över huvud taget inte kände till att en våldtäkt ägde rum i lägenheten. En annan värdering av bevisningen än den underrätterna har gjort skulle riskera att de i målet intressanta rättsfrågorna inte skulle komma att belysas. Om prövningstillstånd meddelas bör därför övervägas att inskränka detta till att gälla med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett. Även om så sker måste emellertid gås igenom och belysas samtliga relevanta omständigheter för varje tilltalad i målet, vilket innebär att prövningen i målet blir relativt omfattande. Trots dessa invändningar vill jag, med hänsyn till rättstillämpningens intresse av att få rättsfrågorna i målet

belysta samt då en situation som den aktuella inte är ovanlig, inte motsätta mig att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Några skäl för extraordinär dispens (synnerliga skäl enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken) anser jag inte föreligger.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber om att få återkomma med utvecklande av talan och bevisuppgift för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Falun (AM-109979-15)